

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กรมชลประทานได้วางแผนการพัฒนาแหล่งน้ำ โดยได้ก่อสร้างโครงการชลประทานครอบคลุมพื้นที่การเกษตรทั่วประเทศ เพื่อให้มีน้ำเพียงพอและกระจายไปยังพื้นที่เพาะปลูกอย่างทั่วถึง ซึ่งการลงทุนก่อสร้างดังกล่าวต้องใช้เงินจำนวนมาก แต่การสนับสนุนกิจกรรมการบริหารงานด้านส่งน้ำและบำรุงรักษาของโครงการฯ มีน้อย ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาปรากฏว่าเป้าหมายหรือผลที่ตอบสนองจากการก่อสร้างโครงการชลประทานที่เสร็จแล้วนั้นอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ การกระจายน้ำยังไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร การเพาะปลูกพืชมีผลผลิตต่ำกว่าเป้าหมาย เกษตรกรยังไม่ได้ประโยชน์อย่างเต็มที่ นอกจากนี้พบว่าระบบและอาคารชลประทานที่สร้างขึ้นนั้นเสื่อมสภาพชำรุดเสียหาย เนื่องจากขาดการดูแลบำรุงรักษาที่เหมาะสม การสนับสนุนด้านงบประมาณมีจำกัด เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ความชำนาญและไม่พอเพียงในการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งขาดความร่วมมือจากเกษตรกรผู้ใช้น้ำ ทำให้เกิดความท้อแท้ในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย ดังนั้นเพื่อหาแนวทางการประสานความเข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่ชลประทานและเกษตรกรผู้ใช้น้ำ กรมชลประทานจึงได้ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน โดยองค์กรหรือกลุ่มผู้ใช้น้ำฯ ที่ได้จัดตั้งขึ้นจะมีบทบาท คือ (1) เป็นศูนย์กลางของเกษตรกรผู้ใช้น้ำในการประสานงานระหว่างผู้ใช้น้ำ องค์กรปกครองท้องถิ่น กรมชลประทาน และส่วนราชการอื่น ๆ (2) ดำเนินการเพื่อให้สมาชิกผู้ใช้น้ำปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับขององค์กรผู้ใช้น้ำฯ (3) ดำเนินการควบคุมการส่งน้ำในลู่ส่งน้ำ เพื่อให้มีการแบ่งปันน้ำแก่ผู้ใช้น้ำด้วยความเป็นธรรม (4) ดำเนินการเพื่อให้สมาชิกผู้ใช้น้ำดูแลบำรุงรักษาลู่ส่งน้ำ และอาคารชลประทานประกอบ (5) ดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพเกษตรกร (กรมชลประทาน 2548 : 27) โครงสร้างขององค์กรผู้ใช้น้ำจะประกอบด้วย หัวหน้ากลุ่ม และสมาชิกผู้ใช้น้ำภายในลู่ส่งน้ำเดียวกัน อาจมีผู้ช่วยหัวหน้ากลุ่มตามความจำเป็น ลักษณะขององค์กรหรือกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานที่ได้จัดตั้งขึ้นแล้วปรากฏว่ากลุ่มผู้ใช้น้ำในโครงการชลประทานต่าง ๆ หลายแห่งทั่วประเทศ มีการดำเนินกิจกรรมพอสรุปได้ดังนี้

- (1) สภาพกลุ่มผู้ใช้น้ำและกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำมีความอ่อนแอยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร
- (2) การเสริมสร้างความร่วมมือร่วมใจ และความสามัคคีระหว่างตัวสมาชิกกับกลุ่มผู้ใช้น้ำยังไม่

บรรลุลผลเท่าที่ควร (3) สภาพการใช้น้ำชลประทานไม่เต็มศักยภาพ ขาดการวางแผนและใช้ฉีควิธี เกิดข้อขัดแย้งระหว่างสมาชิกด้านการใช้น้ำและการบำรุงรักษาในระดับแปลงนา (4) เกษตรกรไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ กติกาของกลุ่มผู้ใช้น้ำ (5) ขาดการประสานงานและความรับผิดชอบ ร่วมกันระหว่างสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำกับเจ้าหน้าที่โครงการ ฯ

ด้วยสาเหตุการเกิดปัญหาของกลุ่มผู้ใช้น้ำข้างต้น กรมชลประทานจึงมีการชะลอการ ก่อสร้างโครงการชลประทานใหม่หลายแห่ง พร้อมทั้งกลับมาพิจารณาและศึกษาโครงการ ชลประทานที่มีอยู่แล้ว เพื่อให้การบริหารและจัดการงานส่งน้ำและบำรุงรักษาเป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์ได้ตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ประกอบกับการได้รับอำนาจจาก กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ตามมาตรา 19 ที่ได้ปรับปรุงตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหาร ราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) ว่าด้วยการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ให้มีการกิจ เกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งน้ำตามศักยภาพของกลุ่มน้ำให้เพียงพอ โดยการจัดสรรน้ำให้กับผู้ใช้น้ำทุก ประเภท เพื่อให้ผู้ใช้น้ำได้รับน้ำอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ตลอดจนป้องกันความเสียหายอันเกิด จากน้ำ ดังนั้นตั้งแต่ปี 2547 กรมชลประทานจึงได้กำหนดนโยบายและเป้าหมายให้จัดทำโครงการ บริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม (Participatory Irrigation Management : PIM) ทิศทางการบริหารจัดการน้ำจึงมุ่งไปที่การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์จากน้ำชลประทานที่ ได้รับการพัฒนาแล้วด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนอย่งยั่งยืน โดยการส่งเสริมให้เกษตรกรมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการน้ำชลประทานอย่างจริงจัง เพื่อเป็นแนวทางให้เกษตรกรได้เตรียมความพร้อม ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำในระดับโครงการ ฯ และระดับแปลงนา สอดคล้องกับ นโยบายการกระจายอำนาจของรัฐบาล

โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโดมน้อย อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี เป็นโครงการชลประทานขนาดใหญ่แห่งหนึ่งที่มีความสำคัญของกรมชลประทาน พื้นที่โครงการ เท่ากับ 203,382 ไร่ พื้นที่ชลประทานเท่ากับ 183,044 ไร่ ในโครงการ ฯ จะมีระบบสูบน้ำ ระบบ ส่งน้ำ ระบบการแพร่กระจายน้ำในแปลงนาและอาคารประกอบครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด เป็นระบบ ชลประทานที่ค่อนข้างสมบูรณ์แบบ มีปริมาณน้ำเพียงพอสำหรับการส่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกทั้ง สองฤดู โดยโครงการ ฯ จะดำเนินการส่งน้ำช่วยเหลือการปลูกพืชในฤดูแล้งเป็นหลัก เริ่มประมาณ เดือนธันวาคม และสิ้นสุดประมาณกลางเดือนเมษายนของทุกปี สำหรับฤดูฝนจะดำเนินการส่งน้ำ ช่วยเหลือการปลูกพืชเมื่อเกิดสภาวะฝนทิ้งช่วงเป็นเวลานาน ซึ่งอาจทำให้เกิดความเสียหายแก่พื้นที่ เพาะปลูก โครงการ ฯ ได้แบ่งขอบเขตความรับผิดชอบออกเป็นฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษา 4 ฝ่าย ตลอดจนได้ดำเนินการจัดตั้งองค์กรหรือกลุ่มผู้ใช้น้ำเป็นที่เรียบร้อยแล้วที่มีสถานภาพไม่เป็น

นิติบุคคลในปี พ.ศ. 2550 มีกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานพื้นฐานจำนวน 700 กลุ่ม และกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทานจำนวน 7 กลุ่ม โดยมีสมาชิกผู้ใช้น้ำรวมทั้งสิ้น 7,275 ราย

ในปัจจุบันการดำเนินกิจกรรมกลุ่มผู้ใช้น้ำฯ ในเขตพื้นที่โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อยสัมฤทธิ์ผลในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังประสบปัญหาด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษาระบบชลประทาน สาเหตุสำคัญของปัญหาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการใช้น้ำชลประทานน้อยและไม่เต็มศักยภาพเท่าที่ควร ขาดการบำรุงรักษาระบบและอาคารชลประทาน การไม่ปฏิบัติตามแผนการส่งน้ำและแผนการปลูกพืชที่วางไว้ สภาพกิจกรรมของสมาชิกขาดความเข้มแข็ง การเสริมสร้างความร่วมมือร่วมใจและความสามัคคีระหว่างตัวสมาชิกกับองค์กรผู้ใช้น้ำนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างการปฏิบัติการกิจการประสานงานด้านการจัดการน้ำชลประทาน และการกำหนดความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำด้วยกันกับเจ้าหน้าที่โครงการฯ แม้จะมีระยะเวลาในการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานพื้นฐานเป็นเวลานาน แต่ยังไม่มีการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ดังนั้นจากประเด็นปัญหาดังกล่าวจึงมีความจำเป็นต้องทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาต่าง ๆ ในเขตโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อเป็นข้อมูลในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานต่อไป

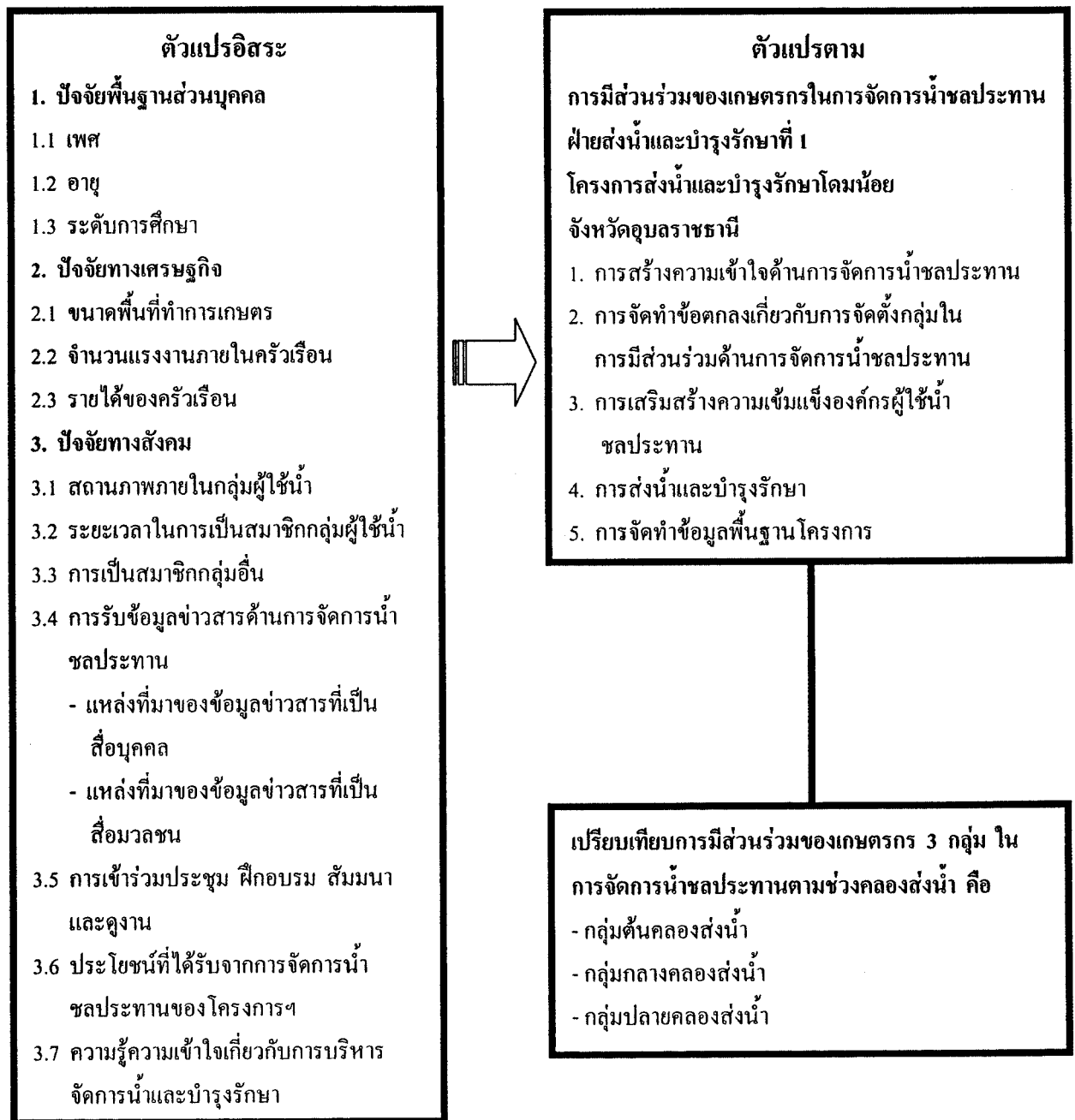
2. วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 1 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 2.1 เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน
- 2.2 เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน
- 2.3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน
- 2.4 เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของเกษตรกรที่อยู่ต้นคลองส่งน้ำ กลางคลองส่งน้ำ และปลายคลองส่งน้ำในการจัดการน้ำชลประทาน
- 2.5 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทาน

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษานี้มีกรอบแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 1 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี แสดงในภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. สมมติฐานการวิจัย

4.1 ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางสังคมของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ โดยมีตัวแปรอิสระอย่างน้อย 1 ตัวแปร ที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานในกิจกรรมต่อไปนี้ (1) การสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทาน (2) การจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการน้ำชลประทาน (3) การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน (4) การส่งน้ำและบำรุงรักษา (5) การจัดทำข้อมูลพื้นฐาน โครงการ และ (6) การจัดการน้ำชลประทานในภาพรวม

4.2 กลุ่มเกษตรกรตัวอย่างที่อยู่ต้นคลองส่งน้ำ กลางคลองส่งน้ำ และปลายคลองส่งน้ำชลประทาน มีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทานแตกต่างกันในกิจกรรมต่อไปนี้ (1) การสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทาน (2) การจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการน้ำชลประทาน (3) การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน (4) การส่งน้ำและบำรุงรักษา (5) การจัดทำข้อมูลพื้นฐาน โครงการ และ (6) การจัดการน้ำชลประทานในภาพรวม

5. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานของฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 1 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี มีขอบเขตดังนี้

5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา สำหรับแนวทางบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม (Participatory Irrigation Management : PIM) ของกรมชลประทานได้จำแนกเป็น 11 กิจกรรม คือ (1) การสร้างความเข้าใจในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการน้ำชลประทาน (2) การจัดทำข้อตกลงการมีส่วนร่วม (3) การจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน (กลุ่มพื้นฐาน) (4) การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน (5) การยกระดับองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน (6) การจัดตั้งคณะกรรมการจัดการชลประทาน (7) การจัดตั้งกองทุนชลประทาน (8) การจ้างเหมางานบำรุงรักษาแก่กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน (9) การส่งน้ำและบำรุงรักษา (10) การประเมินความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน และ (11) การจัดทำข้อมูลพื้นฐาน โครงการ

เนื่องจากในปัจจุบันโครงการ ฯ ได้จัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน (กิจกรรมที่ 3) เป็นที่เรียบร้อยแล้วจำนวน 700 กลุ่ม และมีการจัดทำข้อตกลงการมีส่วนร่วม (กิจกรรมที่ 2) ซึ่งทั้งสองกิจกรรมจะต้องดำเนินการควบคู่กันไป การวิจัยครั้งนี้จึงทำศึกษาด้านการจัดทำข้อตกลงการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็นข้อกำหนดแนวทางในการปฏิบัติของกลุ่มผู้ใช้น้ำจะมีผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรเป็นอย่างมาก สำหรับกิจกรรมที่ 5 การยกระดับองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน โครงการ ฯ ได้เริ่มดำเนินการจัดตั้งกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทานแล้วจำนวน 7 กลุ่ม ปัจจุบันเป็นระยะเริ่มต้นของการพัฒนาบทบาทในการจัดการน้ำชลประทาน ส่วนกิจกรรมที่ 6 การจัดตั้งคณะกรรมการจัดการชลประทาน กิจกรรมที่ 7 การจัดตั้งกองทุนชลประทาน กิจกรรมที่ 8 การจ้างเหมางานบำรุงรักษาแก่กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน และกิจกรรมที่ 10 การประเมินความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน เกษตรกรยังขาดความพร้อม และความเหมาะสมในการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ดังนั้นการศึกษานี้จะใช้กิจกรรมการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทานของเกษตรกรจำนวน 5 กิจกรรม คือ (1) การสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทาน (2) การจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการน้ำชลประทาน (3) การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน (4) การส่งน้ำและบำรุงรักษา และ (5) การจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ โดยศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ได้แก่ (1) ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล (2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และ (3) ปัจจัยทางสังคม

5.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานที่ได้ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานพื้นฐานจำนวน 119 กลุ่ม พื้นที่ 33,790 ไร่ สมาชิกผู้ใช้น้ำรวมทั้งสิ้น 851 ราย ซึ่งขึ้นทะเบียนไว้กับกรมชลประทานแล้ว เป็นประชากรในการศึกษา โดยทำการเกษตรในพื้นที่โครงการก่อนเก็บข้อมูลเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา หมายถึง โครงการชลประทานที่ควบคุม ดูแล การส่งน้ำและการบำรุงรักษาในคลองสายใหญ่ อาคารปากคลอง ตลอดจนเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำแก่เกษตรกรด้านการใช้น้ำ และการดูแลบำรุงรักษาระบบชลประทาน

6.2 ระบบชลประทานในแปลงนา หมายถึง ระบบการแพร่กระจายน้ำ (คูส่งน้ำ) ที่ส่งถึงแปลงเพาะปลูกของสมาชิก ฯ โดยตรง

6.3 การจัดการน้ำชลประทาน หมายถึง การบริหารทรัพยากรน้ำชลประทานที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามเป้าหมายที่ได้ศึกษาและกำหนดไว้ และทำให้การบริหารโครงการนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

6.4 การใช้น้ำชลประทาน หมายถึง การที่สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานนำน้ำไปใช้ประกอบการในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้เพื่อการปลูกพืช ทำนา อุปโภค - บริโภค ใช้เลี้ยงสัตว์ หรือใช้เพื่อการอื่น ๆ

6.5 การบริหารการใช้น้ำชลประทาน หมายถึง การจัดการน้ำชลประทานของกลุ่มผู้ใช้น้ำ เพื่อให้สมาชิกทุกคนได้รับน้ำอย่างทั่วถึง ยุติธรรม และถูกวิธีการส่งน้ำ

6.6 การจัดรอบเวรใช้น้ำในคูน้ำ หมายถึง ข้อกำหนดการเปิดท่อส่งน้ำเข้าคูส่งน้ำเป็นช่วง ๆ ของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำสัปดาห์ละครั้ง หรือตามความเหมาะสมทางวิชาการ

6.7 การบำรุงรักษาระบบชลประทาน หมายถึง การที่สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำช่วยกันดูแลบำรุงรักษาคูส่งน้ำ คูระบายน้ำ อาคารชลประทาน และถนนบนคันคู สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำทุกคนมีหน้าที่โดยตรงในการช่วยกันดูแลบำรุงรักษาเพื่อให้สิ่งก่อสร้างมีอายุใช้งานยาวนาน

6.8 แลกส่งน้ำ หมายถึง คูส่งน้ำ 1 สาย เป็นคูน้ำที่แยกจากคลองซอยหรือคลองแยกซอย ทำหน้าที่ส่งน้ำเข้าถึงแปลงเพาะปลูกของเกษตรกร แต่ละแลกเปลี่ยนน้ำจะมีปริมาณน้ำสูงสุดผ่านท่อส่งน้ำเท่ากับ 30 ลิตรต่อวินาที สามารถจัดตั้งเป็นองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานประเภทไม่เป็นนิติบุคคลหน่วยเล็กที่สุด 1 กลุ่ม

6.9 กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน (กลุ่มพื้นฐาน) หมายถึง เกษตรกรหรือสมาชิกผู้ใช้น้ำที่ได้รับประโยชน์จากทางน้ำชลประทาน 1 ท่อส่งน้ำเข้านา หรือ 1 แลกส่งน้ำ รวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อจัดสรรแบ่งปันน้ำชลประทาน ร่วมมือกันซ่อมแซม บำรุงรักษาระบบและอาคารชลประทานในคูส่งน้ำให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ สามารถส่งน้ำได้ดีตลอดเวลา โครงสร้างองค์กรประกอบด้วยหัวหน้ากลุ่ม 1 คน (อาจมีผู้ช่วยตามความจำเป็น) พื้นที่กลุ่มผู้ใช้น้ำ ๙ ไม่ควรมากเกิน 1,000 ไร่ โดยกลุ่มไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล

6.10 สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน หมายถึง เกษตรกรผู้ใช้น้ำจากโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาใดมួយ เพื่อการเกษตรกรรมโดยรับน้ำไปใช้ในปริมาณที่พอเพียง และมีบทบาทความรับผิดชอบร่วมกันด้านการบริหารการใช้น้ำชลประทานภายในกลุ่ม

6.11 องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน หมายถึง กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทานที่มีสถานภาพไม่เป็นนิติบุคคล และสมาคมผู้ใช้น้ำชลประทาน สหกรณ์ผู้ใช้น้ำชลประทานที่มีสถานภาพเป็นนิติบุคคล ซึ่งเกิดจากการที่เกษตรกรผู้ใช้น้ำได้จัดตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อจัดการน้ำและบำรุงรักษาระบบชลประทาน

6.12 ตำแหน่งพื้นที่รับน้ำเพื่อทำการเกษตร หมายถึง พื้นที่ทำการเกษตรที่ได้รับน้ำจากคลองส่งน้ำสายต่าง ๆ โดยมีลักษณะการแบ่งการจัดการน้ำชลประทานตามความยาวของคลองส่งน้ำในระยะทางใกล้เคียงกันออกเป็น 3 ช่วง คือ ต้นคลอง กลางคลอง และปลายคลองส่งน้ำ

6.13 การมีส่วนร่วมในการใช้น้ำ หมายถึง การให้ความร่วมมือ และเข้าร่วมในการใช้ทรัพยากรน้ำอย่างประหยัด และให้มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยใช้กิจกรรมการจัดสรรน้ำ การดูแลรักษาโครงการ การปรับปรุงโครงการ การรักษาคุณภาพน้ำ และการป้องกันการสูญเสียน้ำโดยไร้ประโยชน์ในลักษณะ ดังนี้

6.13.1 ร่วมประชุม ฝึกอบรม และสัมมนา เพื่อรับทราบ หลักการ เหตุผล ความจำเป็น ประโยชน์ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการชลประทาน

6.13.2 ร่วมแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจ หมายถึง การร่วมแสดงความคิดเห็น และตัดสินใจ โดยที่เกษตรกรและเจ้าหน้าที่กรมชลประทานร่วมพิจารณาในการเลือกกิจกรรม หรือแนวทางที่เหมาะสม เพื่อวางแผนการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ

6.13.3 ร่วมประชาสัมพันธ์ หมายถึง ร่วมเผยแพร่ และให้ความรู้แก่เพื่อนเกษตรกร เกี่ยวกับความสำคัญของการใช้น้ำจากโครงการชลประทาน

6.13.4 ร่วมปฏิบัติ หมายถึง ร่วมดำเนินงานตามกิจกรรมด้วยปฏิบัติตามกฎระเบียบ และกติกาการใช้น้ำชลประทาน พร้อมทั้งการสละแรงงานด้านส่งน้ำและบำรุงรักษา

6.13.5 ร่วมติดตามและประเมินผล หมายถึง ร่วมตรวจตราดูแล และประเมินผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมต่าง ๆ ด้านการบริหารจัดการน้ำชลประทาน

6.13.6 ร่วมรู้สึกเป็นเจ้าของ หมายถึง ร่วมรับผิดชอบโดยมีความรู้สึกเกี่ยวข้องเดือดร้อนเมื่อมีปัญหา และการใช้ประโยชน์อย่างระมัดระวังในการใช้น้ำจากโครงการชลประทาน

6.14 การบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม (Participatory Irrigation Management : PIM) หมายถึง การบริหารจัดการชลประทาน โดยเกษตรกรหรือผู้ใช้น้ำชลประทาน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายของการจัดการชลประทานเข้ามามีส่วนร่วมกับกรมชลประทานในการตัดสินใจบริหารจัดการ และดำเนินงานกิจกรรมชลประทานทั้งในด้านการก่อสร้าง ด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษาตามที่ได้ตกลงร่วมกันหรือได้กำหนดขึ้น นอกจากนี้ยังรวมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมขององค์กรปกครองท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด และองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอีกทางหนึ่งด้วย

6.15 การมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทาน หมายถึง การมีส่วนร่วมของเกษตรกร เพื่อรับทราบหลักการ เหตุผล ความจำเป็น แนวทาง ประโยชน์ที่

ได้รับ และเป้าหมายการมีส่วนร่วมตามที่กรมชลประทานกำหนดไว้ ซึ่งจะต้องสร้างความเข้าใจให้ทราบความเปลี่ยนแปลงในการจัดการชลประทาน เพื่อบูรณาการให้เกิดความร่วมมือกันในการปฏิบัติงานต่อไป โดยมีกิจกรรมการเข้ามามีส่วนร่วมคือร่วมประชุม ฝึกอบรมและสัมมนา ร่วมแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจ ตลอดจนร่วมประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจให้เพื่อนเกษตรกรได้เข้ามามีส่วนร่วมด้านการบริหารจัดการชลประทาน

6.16 การมีส่วนร่วมในการจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการน้ำชลประทาน หมายถึง การที่เกษตรกรภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำร่วมจัดทำข้อตกลงเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการชลประทาน เป็นข้อตกลงในเบื้องต้นและได้ทำไว้เป็นหลักฐาน เพื่อแสดงเจตนารมณ์ถึงการมีส่วนร่วมของเกษตรกรกับกรมชลประทาน โดยมีกิจกรรมการเข้ามามีส่วนร่วมคือร่วมประชุม ร่วมแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจ ร่วมประชาสัมพันธ์ ตลอดจนร่วมปฏิบัติตามข้อตกลง / ระเบียบ / ข้อบังคับ / กติกา หรือกฎเกณฑ์ด้านการใช้น้ำ และบำรุงรักษาภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน

6.17 การมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน หมายถึง การพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะของเกษตรกรผู้ใช้น้ำอย่างต่อเนื่องในด้านการบริหารจัดการน้ำและการบำรุงรักษาระบบชลประทานให้มีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อให้การบริหารงานขององค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานเข้มแข็งสามารถช่วยตนเองได้ และเกิดความยั่งยืน โดยมีกิจกรรมการเข้ามามีส่วนร่วมคือร่วมฝึกอบรม / สัมมนา / ทัศนศึกษาดูงาน / ประชุม ร่วมแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจ ตลอดจนร่วมประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างให้เพื่อนเกษตรกรเกิดความเข้าใจแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำ ฯ

6.18 การมีส่วนร่วมในการส่งน้ำและบำรุงรักษา หมายถึง การที่สมาชิกผู้ใช้น้ำองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน องค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจมีความพร้อมในการร่วมกิจกรรมการส่งน้ำ บำรุงรักษา และกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ทั้งด้านการตัดสินใจในเรื่องการบริหารจัดการ และการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ประเด็นสำคัญ ได้แก่ การดำเนินงานส่งน้ำและบำรุงรักษาของโครงการ ฯ ในแต่ละฤดูการส่งน้ำ โดยมีกิจกรรมการเข้ามามีส่วนร่วมคือร่วมกำหนดพื้นที่ส่งน้ำ ร่วมแจ้งความต้องการปลูกพืช ร่วมประชุม ร่วมสละแรงงาน ร่วมแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจ ร่วมประชาสัมพันธ์ ร่วมปฏิบัติตามแผน ร่วมดำเนินการส่งน้ำ และแก้ไขปัญหาการใช้น้ำ ตลอดจนร่วมให้ข้อมูลสภาพพื้นที่เพาะปลูก

6.19 การมีส่วนร่วมในการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ หมายถึง การที่สมาชิกผู้ใช้น้ำหรือองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จะต้องดำเนินการในระบบฐานข้อมูลภาพรวมขององค์กรผู้ใช้น้ำ เป็นข้อมูลที่จำเป็นทั้งในการ

บริหารจัดการชลประทาน การติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบชัดเจน เพื่อชี้ถึงผลสำเร็จ และมาตรฐานบริการชลประทานของโครงการ โดยมีกิจกรรมการเข้ามามีส่วนร่วมคือร่วมในการให้ข้อมูลพื้นฐานโครงการ ฯ ร่วมแสดงข้อคิดเห็น และร่วมประชาสัมพันธ์ ให้เพื่อนเกษตรกรได้ทราบและเข้าใจในการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ ฯ

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลที่ได้จากการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานครั้งนี้จะอำนวยประโยชน์ในการดำเนินงานของฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 1 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ดังนี้

7.1 เป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินการฟื้นฟูจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ การวางแผนปฏิบัติงานด้านการใช้น้ำของเกษตรกรจากโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อยให้เป็นไปอย่างมีคุณค่า ประหยัด และมีประสิทธิภาพ ส่งผลสะท้อนถึงการควบคุมการใช้น้ำชลประทานให้เหมาะสม และดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้องตามนโยบายและเป้าหมายของกรมชลประทาน

7.2 ข้อมูลจากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อคณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานในการจัดการน้ำชลประทานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้น

7.3 เพื่อเป็นข้อมูลในการแก้ไขปัญหา อุปสรรค รวมถึงกำหนดข้อเสนอแนะให้การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานจากโครงการชลประทานมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

7.4 นำผลการศึกษาไปปรับใช้ในการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป